

МЕТОДОЛОГІЯ ТАРИФОУТВОРЕННЯ НА ПОСЛУГИ ДОСТУПУ ДО КАБЕЛЬНОЇ КАНАЛІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ

В статті визначено фактори впливу та теоретико-методологічні засади формування моделі тарифоутворення на послуги доступу до кабельної каналізації електрозв'язку. Розроблено алгоритм та методологію його застосування для розрахунку тарифів на зазначені послуги доступу.

Постановка проблеми та аналіз основних публікацій. Забезпечення доступу операторів до кабельної каналізації електрозв'язку (ККЕ) є однією з важливих складових у питанні взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж. Українська особливість полягає в тому, що з моменту здобуття незалежності України практично весь цей сегмент телекомунікаційної інфраструктури знаходився в структурі національного оператора ПрАТ «Укртелеком». Альтернативні оператори, що виходять на телекомунікаційний ринок країни стикаються з необхідністю доступу на мережу загального користування України через кабельну каналізацію електрозв'язку ПрАТ «Укртелеком», що забезпечує компанії практично абсолютне домінування в цьому ринку послуг.

Переважний ринковий вплив національного оператора на доступ до кабельної каналізації електрозв'язку проявляється у питаннях тарифоутворення на ці послуги.

З одного боку, ПрАТ «Укртелеком» несе великі витрати, пов'язані з експлуатацією і модернізацією кабельного господарства, а з іншого – альтернативні оператори, активно будують і розвивають свої мережі, вимагають дозволу на взаємоз'єднання за своїми цінами, найчастіше, на тих територіях, де населення володіє високою платоспроможністю, створюючи, тим самим, пряму конкуренцію національному оператору. Очевидно, що одним з найдоступніших методів впливу на конкурентів для національного оператора може бути вплив на рівень тарифів на послуги доступу до кабельної каналізації електрозв'язку.

Ця ситуація може бути вирішена наступним чином:

– кабельна каналізація електрозв'язку може бути передана незалежній експлуатаційній компанії, яка, як нейтральна не операторська організація, надавала б доступ всім операторам телекомунікацій України на рівних умовах (фактично, спільне використання об'єктів мережевої інфраструктури);

– національний оператор, як оператор зі значною ринковою владою в цьому сегменті ринку послуг, піддавався б жорсткого регулювання з боку регуляторного органу в питаннях тарифоутворення (фактично, силовий вплив на домінуючого оператора).

В обох випадках, незалежно від організаційного вирішення проблеми, головним залишається питання формування прозорої моделі тарифоутворення на послуги доступу до кабельної каналізації електрозв'язку, забезпечення покриття інвестиційних витрат на ремонт, реконструкцію та модернізацію частини інфраструктури національного оператора та запобігання надмірному завищенню тарифів для нових учасників ринку – операторів та провайдерів в процесі взаємоз'єднання мереж. У нормативно-правовій базі [1–7, 10] визначено базові підходи до ціноутворення, у [9] було визначено основи формування системи тарифоутворення на послуги в сфері телекомунікацій, однак, до цього моменту теоретико-методологічні засади тарифоутворення на послуги доступу до кабельної каналізації вітчизняними науковцями не досліджувалися.

Метою дослідження є розробка теоретико-методологічного забезпечення моделі тарифоутворення на послуги доступу до кабельної каналізації електрозв'язку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про телекомунікації» [8], послуги доступу до кабельної каналізації електрозв'язку відносяться до тих, що регулюються національним регулятором – Національною комісією, що здійснює регулювання в галузі зв'язку та інформатизації України (НКРЗІ).

В процесі виконання роботи, результати якої знайшли відображення у [11], а також згідно [12], було визначено такі послуги доступу до кабельної каналізації:

- розробка та видача технічних умов (далі - ТУ);
- нагляд власником ККЕ;
- використання (бронювання) місця в каналі кабельної каналізації для прокладання (експлуатації) кабелю.

В процесі розробки було визначено наступні зовнішні чинники, впливу на формування моделі тарифоутворення на послуги доступу до кабельної каналізації:

- необхідність враховувати значні витрати національного оператора з утримання та експлуатації кабельного господарства;
- вимоги операторів щодо зниження ставок тарифів на доступ до кабельної каналізації;
- необхідність розвитку конкурентного ринкового середовища та недопущення зловживання монопольним становищем з боку національного оператора на цьому ринку послуг.

Виходячи з [7-9,11,12] було визначено, що Модель тарифоутворення на послуги доступу до кабельної каналізації електрозв'язку повинна:

1. Вписуватися в загальнодержавну політику розвитку галузі та модель формування тарифів на послуги доступу та взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж.
2. Формувати економічні умови для збільшення інвестицій у цей сегмент мереж і, як результат, приводити його до постійної модернізації і технологічного вдосконалення.
3. Враховувати технологічні особливості експлуатації мереж.
4. Виділяти в структурі витрат оператора телекомунікацій або іншої організації - власника ККЕ витрати, пов'язані з забезпеченням доступу та експлуатацією ККЕ.
5. Відображати залежність тарифів від повноти комплексу надаваних послуг доступу до ККЕ.
6. Забезпечувати розумну частоту перегляду тарифів, одночасно з огляду на динаміку галузевих економічних і технологічних процесів.

При розробці теоретико-методологічних засад тарифоутворення та розробці моделі тарифів на послуги доступу до ККЕ вищеназвані вимоги було враховано наступним чином.

1. У загальному вигляді модель тарифів на послуги доступу до ККЕ, як частина послуг з приєднання до мереж загального користування, була будована на європейських підходах та методології обліку додаткових довгострокових витрат – Long-Run Incremental Cost (LRIC). Це дозволило, як запровадити єдність принципів тарифоутворення відповідно до адаптованої світової практики, так і забезпечити можливість виділення витрат, пов'язаних з експлуатацією ККЕ у структурі експлуатаційних витрат власника ККЕ, що формують поточну собівартість. У самій структурі витрат на експлуатацію ККЕ знизити розміри поточної собівартості за рахунок обмеження бази для розрахунків. Тобто впровадити розрахунок поточної собівартості за прямими експлуатаційними витратами з визначенням розумної частки загальнопромислових і адміністративних витрат, що допускаються до врахування у собівартості.

2. Тариф враховує норму прибутку на власний капітал, що стимулює потік інвестицій в галузь. Застосування методології LRIC забезпечило облік норми прибутку на вкладений капітал. Таким чином, при розрахунку тарифів використано поняття норми прибутку на вкладений капітал, як категорії найбільш відповідної діяльності сучасних операторів при реалізації інвестиційних проектів з розвитку і модернізації ККЕ. Сучасні економічні відносини, що будуються на основі комплексного використання операторами власного і позикового капіталу, формують нові вимоги до суб'єктів господарської діяльності. Тобто

сама норма прибутку на власний капітал, яка закладається акціонерами операторів при реалізації інвестиційних проектів, є тією очікуваною вигодою, яку принесе компанії проект. А оцінка його ефективності, як інтегральний показник результативності діяльності оператора, виражається у розмірі середньозваженої вартості капіталу інвестиційного проекту. Виділення поняття норми прибутку на власний капітал або вкладений власний капітал (для інвестора), дозволяє останньому ясно розуміти який саме обсяг прибутку буде ним отриманий при вкладенні фінансових ресурсів.

3. Модель врахувала технологічні особливості експлуатації ККЕ та цілого ряду нових нормативів, пов'язаних зі специфічними виробничими бізнес – процесами [3–6, 12,13], що відображають наступний ланцюжок: *вид послуги - комплекс виконуваних робіт - набір реалізованих бізнес-процесів*. Весь комплекс виконуваних робіт, з огляду на особливості експлуатації ККЕ та існуючі регламенти, у моделі розділені на два великі блоки, витрати на які формують собівартість послуг доступу до ККЕ:

– *Будівельно-монтажні й ремонтні (реставраційно-відновлювальні) роботи*, які повно і глибоко прописані у державних будівельних нормах України (ДБН), регулярно переглядаються в тарифах на заробітну плату, ціни на матеріали і комплектуючі. Крім того, ДБН стверджують цілий спектр нормативів на чисельність персоналу, виробничі ресурси і норми розрахунків загальноновиробничих та адміністративних витрат при проведенні будівельно-монтажних робіт, а також регламентують обсяги і норми розрахунку прибутку підрядних організацій при виконанні робіт, пов'язаних з будівництвом і ремонтом міських мереж зв'язку, та об'єктів міської інфраструктури, до яких відносяться колодязі кабельної каналізації. Застосування системи ціноутворення та вимог до кошторисів на будівельно-монтажні й ремонтні роботи з ДБН дозволяє чітко визначити фінансовий розмір цієї частини робіт в поточній собівартості при визначенні тарифів на послуги доступу до ККЕ.

– *Роботи з експлуатації ККЕ*, які вимагають повного перегляду застарілих нормативів на використання персоналу і матеріальних ресурсів. Даний блок робіт виконано в рамках науково-дослідної роботи ВАТ «Діпрозв'язок», що дозволило отримати обґрунтовані розрахунки щодо визначення вартості цих робіт і, як результат, сформувані другу складову поточної собівартості тарифів на послуги доступу до ККЕ.

4. Проблема виділення витрат на ККЕ у загальній структурі витрат оператора чи власника ККЕ вирішена у моделі на рівні впровадження роздільного обліку витрат. Суть його полягає в розробці ряду вимог до ведення обліку витрат на рівні бухгалтерського обліку шляхом формування відповідного класифікатора видів витрат з експлуатації кабельної каналізації електрозв'язку. Таким чином, при впровадженні роздільного обліку витрат застосовано:

– на рівні фінансового (управлінського обліку) - підходи методології LRIC, в частині обмеження переліку витрат, які використовуються в якості бази для розрахунку поточної собівартості, тобто виділення тільки прямих витрат, пов'язаних з експлуатацією та доступом до ККЕ;

– на рівні бухгалтерського обліку – вимоги Плану рахунків бухгалтерського обліку 16 «Витрати» та 9 «Запаси» [2] і специфічні вимоги з фіксації тільки тих витрат, які безпосередньо пов'язані з експлуатацією та доступом до ККЕ;

– вимоги по обліку низки специфічних видів витрат, таких як, наприклад, амортизація.

5-6. В моделі враховано варіанти корегування розмірів тарифів і сум взаєморозрахунків на основі таких підходів:

– перерахунок за підсумками року суми платежів власнику ККЕ від операторів, які підключаються або вже підімкнених, в залежності від повноти виконаних робіт і, як результат, наданих послуг. Мова йде про взаємний контроль з боку власника і користувача ККЕ за частотою, ходом і повнотою виконання бізнес-процесів, що реалізуються в ході виконання робіт при наданні послуг експлуатації та доступу до ККЕ. У разі фіксації факту порушення договірних зобов'язань, виконання або не виконання регламентних робіт

передбачається можливість корекції суми платежів на наступний рік. Оцінка розміру корекції проводиться по кожному бізнес-процесу окремо з застосуванням ДБН або результатів робіт з оцінки вартості експлуатації ККЕ;

– щорічний перегляд тарифів залежно від зміни національних економічних показників (розмір заробітної плати, інфляція, зниження або підвищення мит і т.д.), а також у разі реалізації великих інвестиційних проектів, пов'язаних з модернізацією та розвитком інфраструктури кабельної каналізації в частині можливого збільшення / зменшення середньозваженої вартості капіталу, що регулює обсяг інвестування в об'єкти.

В узагальненому вигляді модель визначення тарифів на послуги доступу до кабельної каналізації електрозв'язку має наступний алгоритм реалізації:

1. Визначення складових тарифу: поточна собівартість та додаткові довгострокові витрати.

2. Розрахунок поточної собівартості:

– визначення видів послуг доступу до ККЕ;
– визначення видів робіт для кожної з послуг доступу до ККЕ;
– визначення процесів для кожного виду робіт для кожної з послуг доступу до ККЕ;
– визначення переліку витрат, що виникають при реалізації бізнес-процесів (прямі виробничі витрати: витрати на оплату праці, матеріали та комплектуючі, інші прямі витрати та не прямі виробничі витрати: загальновиробничі та/або адміністративні);

– визначення підходу до розрахунку нормативів (кількості працівників виробничого та загальновиробничого персоналу, трудовитрати, нормативи на використання машин та механізмів, нормативи на використання електроенергії та палива для прямих виробничих витрат та загальновиробничих та/або адміністративних витрат);

– розрахунок обсягів поточних прямих виробничих та непрямих виробничих витрат за кожною статтею витрат згідно визначеного переліку витрат та нормативів для кожного з процесів;

– розрахунок обсягів сумарних нормативних витрат для кожного виду робіт по процесах;

– розрахунок нормативної собівартості за кожним видом послуг доступу до ККЕ по видах робіт.

3. Розрахунок додаткових довгострокових витрат:

– визначення обсягів інвестицій згідно з ДБН Д.1.1-1-2000 для кожного виду послуг доступу до ККЕ;

– визначення розмірів власного та запозиченого капіталу;

– визначення ставок по кредитах;

– визначення норми прибутку на власний вкладений капітал оператора;

– розрахунок середньозваженої вартості інвестиційного проекту;

– розрахунок додаткових довгострокових витрат шляхом дисконтування по середньозваженій вартості капіталу для кожного року реалізації інвестиційного проекту для кожного виду послуг доступу до ККЕ.

4. Розрахунок тарифів на послуги доступу до ККЕ.

– Розрахунок суми поточної нормативної собівартості та додаткових довгострокових витрат для кожного виду послуг доступу до ККЕ.

При визначенні видів процесів та робіт виокремлюються два блоки:

– будівельно-монтажні (БМ) та реставраційно-відновлювальні роботи/процеси (РВ), визначені згідно відомчих державних будівельних норм (ДБН) та ресурсних елементних кошторисних норм державних будівельних норм;

– експлуатація технічних засобів зв'язку – об'єктів ККЕ (ЕТЗККЕ).

5. Розрахунок собівартості на послуги доступу до ККЕ складається з:

– обсягів прямих виробничих витрат на виконання будівельно-монтажних та реставраційно-відновлювальних робіт (норми та нормативи на виконання процесів для яких визначаються згідно ДБН);

– обсягів прямих виробничих витрат з оплати праці при експлуатації технічних засобів зв'язку - об'єктів ККЕ (трудовитрати визначені в рамках виконуваної За-мовником НДР);

– обсягів непрямих виробничих загальновиробничих та/або адміністративних витрат за обраним підходом до розрахунку.

Результати проведених досліджень дозволили сформулювати теоретико-методологічні засади та вдосконалити понятійний апарат процесу тарифоутворення на послуги доступу до кабельної каналізації електрозв'язку шляхом впровадження таких категорій, як:

– економічно обґрунтовані витрати – прямі виробничі витрати та прямі невиробничі витрати операторів телекомунікацій, які виникають при забезпеченні доступу до ККЕ та обраховуються при складанні кошторисів витрат відповідно до нормативно-правової бази;

– види економічно обґрунтованих витрат визначаються на основі впровадження роздільного обліку витрат на основі процесів, що реалізуються при виконанні робіт з надання послуг доступу до ККЕ в залежності від видів цих послуг;

– обсяги економічно обґрунтованих витрат розраховуються з дотриманням існуючих вимог державних стандартів, нормативів, норм, технологічних регламентів тощо;

– тарифи на послуги доступу до ККЕ визначаються на основі економічно обґрунтованих витрат з забезпеченням прибутковості діяльності Власника ККЕ, шляхом додавання до бази розрахунку тарифу обсягів додаткових довгострокових (інвестиційних) витрат;

– норма прибутку власника ККЕ – норма прибутку на власний капітал, який інвестується в розвиток ККЕ;

– додаткові довгострокові (інвестиційні) витрати – витрати, пов'язані з будівництвом та модернізацією ККЕ та розраховуються на період не менш 3-х років;

– тарифи на послуги доступу до ККЕ розраховуються на підставі складання зведеного кошторису економічно обґрунтованих витрат на реалізацію окремих видів процесів з застосуванням нормативного підходу до визначення нормативної собівартості та інвесторської кошторисної документації для інвестиційних проектів з розвитку ККЕ.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, методологічні принципи побудови моделі розрахунку тарифів на послуги доступу до ККЕ дозволили:

– застосувати європейські підходи до формування тарифів на послуги з взаємоз'єднання мереж операторів телекомунікацій;

– врахувати національні особливості ведення обліку витрат і застосування стандартів бухгалтерської звітності;

– розробити нові нормативи трудовитрат на регламентні роботи з експлуатації ККЕ;

– використати існуючу державну будівельну нормативно-правову базу;

– реалізувати принципи рівноправності і зацікавленості всіх учасників телекомунікаційного ринку України в наданні недискримінаційного доступу до ККЕ.

Список використаних джерел

1. Про ціни та ціноутворення / Закон України від 20.11.2012 № 5496. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Витрати» / Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>

3. Методичні рекомендації з розроблення ресурсних елементних кошторисних норм / Рекомендації УкрНДЦ «Цінобуд», К.: УкрНДЦ «Цінобуд» – 2009. – № 8.

4. Правила визначення вартості будівництва (зі змінами, доповненнями та додатками (1, 3, 19): ДБН Д.1.1-1-2000 – [Чинний від 2002-07-05]. – Державний комітет будівництва та архітектури України, 2001. – (Державні будівельні норми України).

5. Ресурсні елементні кошторисні норми на будівельні роботи: ДБН Д.2.2-23-99. Збірник 23. Каналізація - зовнішні мережі. – [Чинний від 2000-01-01]. – Державний комітет будівництва та архітектури України, 2000. – 23 с. – (Державні будівельні норми України).
6. Вказівки щодо застосування ресурсних елементних кошторисних норм на реставраційно-відновлювальні роботи: ДБН Д.1.1-5-2001. – [Чинний від 2001-08-21]. Державний комітет будівництва та архітектури України, 2001. – 10 с. – (Державні будівельні норми України).
7. Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт / Наказ Державного комітету України з будівництва та архітектури № 30 від 16.02.2004.
8. Про телекомунікації / Закон України від 18.11.2003 р. № 1280. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1280-15/ed20140419>.
9. Танащук К.О. Проблеми створення системи тарифного регулювання ринку телекомунікацій України [Текст] / Танащук Катерина Олександрівна // Наукові праці ОНАЗ ім. О.с. Попова. — 2008. — № 1. — С. 114-119.
10. Методологія тарифоутворення в нафтогазовому комплексі / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=16118>
11. Керівництво з експлуатації лінійно-кабельних споруд місцевих мереж зв'язку: КНД 45-189-2003. – [Чинний від 2003-12-30]. – Державний комітет зв'язку та інформатизації України, 2004. – 230 с. – (Керівний нормативний документ).
12. Правила надання в користування кабельної каналізації електрозв'язку / Рішення Національної комісії, що здійснює регулювання в сфері зв'язку та інформатизації України від 23.08.2012 № 428. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1571-12>

Танащук Е. Методологія тарифообрання на услуги доступа к кабельной канализации электросвязи. В статье определены факторы влияния и теоретико-методологические основы формирования модели тарифообрання на услуги доступа к кабельной канализации электросвязи. Разработан алгоритм и методология его применения для расчета тарифов на указанные услуги доступа.

Tanashchuk K. The Methodology of tariff formation for the services of access to telecommunication cable ducts. The article defines the factors of influence, theoretical and methodological basis for the creation of tariff formation models for services of access to telecommunication cable ducts. The algorithm and its application methodology for calculation of tariffs for these access services are designed